

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonae, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

De libris Liturgicis, eorumque veneratione & ornamentis. Quid fuerit
Cantatorium.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

consuetudinum monasterii Floriacensis diebus solemnioribus praescribitur, ut ante matutinum & vespas sacrista thurificet omnia altaria. Idem olim monachi ante privatas orationes observare solebant, praesertim Graeci, ut ex vitis eorum constat. Quod verò ministris altaris, ac postea circumstantibus etiam laicis, thuris suffitus praebere solet; non ad dignitatis praerogativam, ut per abusum irrepserit, sed ad religionem pertinet, ut nimirum excitet ad orationem, & effectum divinae gratiae repraesentet. Unde Apoc. 8. incensa sunt orationes Sanctorum, & in Psalmo canimus, *dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo*. Sacerdos item in Ordine Romano benedicens Incensum orat, ut omnes insidiae & phantasmata daemonum, omnesque languores vi odoris ipsius effugentur. Thuris denique usui à tempore Apostolorum in Ecclesia recepto non obstat Tertullianus, qui in apologetico *cap. 30.* ait nos puram precem offerre Deo, *non grana thuris unius assis, non arabicae arboris lacrymas*: Non Arnobius, qui *lib. 7. adv. gentes* late ostendit, thuris usum rem novellam esse, temporibus heroicis, Numaeque Pompilio, ac matri superstitionis Etruriae ignoram: non Athenagoras, cujus haec sunt verba in legatione pro christianis; „opifex ille & pater universorum non sanguine „eget, non nidore, non floribus & suffimentis „fragrantibus, cum ipse sit odor longè suavissimus, cum nulla re indigeat, nihil extra se desideret. Isti, inquam, non obstant, quia de usu thuris in sacrificiis gentium, deque illorum multiplici superstitione loquuntur: nos autem neque thure sacrificamus Deo, neque ipsi suffitum tanquam indigenti offerimus, nec solum credimus sine interno cultu ad religionem sufficere, & ut loquitur Tertullianus *lib. de corona cap. 10.* thus quidem incendimus, *sed non eodem ritu, nec eodem habitu, nec eodem apparatu, quo agitur apud idola*. Est, quod nova res fuerit suffimigatio in sacris ethnicorum scribente Arnobio, at non fuit nova in sacrificiis veri Dei, ut ex veteri testamento liquet, ex quo in novum profluxit.

De libris Liturgicis, eorumque veneratione & ornamentis. Quid fuerit Cantatorium.

X. **D**E libris Liturgicis & ritualibus superfluum videtur scribere, cum sine illis sacrum nequeat celebrari. Fuisse autem ab initio Ecclesiae certas Liturgiarum formulas ab Apostolis & apostolicis viris compositas, ostendi-

mus supra *c. 8.* Refert Gennadius *lib. de script. Eccles.* Voconium Castellanum Mauritaniae oppidi Episcopum, & Musæum Presbyterum Massiliensem, sacramentorum, officiorumque egregia volumina scripsisse, quae si extarent, multa nobis de antiquis ritibus perspecta forent. Digessit quoque Missarum ordinem Gelasius Papa, & post eum Gregorius Magnus: quorum Missalia separatim extabant anno Domini 731. in Abbatia Centulensi, sive S. Richerii. Sic enim recensentur in chronico ejus Monasterii *lib. 3. cap. 3. tomo 4. Spicilegii*, in indice Bibliothecae, *de libris sacrorum, qui ministerio altaris deserviunt, Missales Gregoriani tres; Missalis Gregorianus & Gelasianus modernis temporibus ab Albino ordinatus: Missales Gelasiani XIX.* Librum sacramentorum S. Gregorii edidit Pamelius *10. 2. Liturgicorum*, qui deinde correctior prodiit, notisque eruditissimis illustratus ab Hugone Menardo Monacho Benedictino Congregat. S. Mauri. Porro Missali magna olim adhibita reverentia, & in Capitulari Caroli M. ex Concilio Aquisgranensi decernitur, ut, si opus sit Missale scribere, perfectae aetatis homines scribant cum omni diligentia. Nulli autem sacrorum codicum divino sacrificio inservientium major veneratio exhibita, quam libro Evangeliorum: Nam Evangelium typum gerit Christi in eo loquentis, & ideo in octava Synodo *cap. 3.* decretum est, librum Evangeliorum & sacram Imaginem Domini nostri Jesu Christi æquo honore adorari: & in conciliis idem codex Evangeliorum in sublimi throno editiori loco poni consuevit. Eum theca pretiosissima aurea vel eburnea, gemmisque distincta cum imagine Christi crucifixi includere, aureisque literis scribere mos priscus fuit, quem indicant Gregorius Magnus *lib. 12. epist. 7. ad Theodelindam*, & Gregorius Turonensis *lib. de gloria confess. cap. 63. & lib. 3. histor. Franc. cap. 10.* Consonat Aimonius *lib. 2. de gestis Francorum* narrans à Childeberto Rege avectas ab Hispaniis, inter Ecclesiastici ministerii utensilia, capsas XX. Evangeliorum solido auro fabricatas & gemmis ornatas. Libri quoque Evangeliorum gemmis forinsecus, & auro exornati mentionem facit Simeon Monachus *lib. 2. de Dunelmensi Ecclesia cap. 12.* Leo Orlensis *lib. 3. chronici Casinensis cap. 20. & 74.* inter ornamenta illi Ecclesiae acquisita & relicta à Desiderio Abbate, qui postea Victor III. Romanus Pontifex fuit, enumerat libros Epistolarum & Evangeliorum, ac sacra-

mentororum cum tabulis aureis & argenteis. Flo- doardus item *lib. 3. cap. 5.* librum sacramentorum ebore, argentoque decoratum commemorat. Apud Goldastum *tom. 1. rerum Alemannicarum* extat liber de origine Monasterii S. Galli, in quo legimus Hartmotum Abbatem librum Evange- liorum auro, argento, lapidibusque pretiosis or- nasse. Ducas in historia Byzantina *cap. 2.* capta Constantinopoli Evangelia adhibitis ornamentis mirâ arte compacta, auro argentoque inde revul- sis partim venundata, partim projecta conqueri- tur. Alia multa passim occurrunt, sed hæc carptim relata sufficiunt, ut dignoscamus communem hæc librorum Liturgicorum venerationem fuisse. Ho- rum ornamentorum rationem reddit Rupertus Abbas *lib. 2.* „de div. offic. *cap. 23. dicens.* Co- „dices quoque Evangelici auro & argento, lapi- „dibusque pretiosis non immeritò decorantur, in „quibus rutilat aurum cœlestis sapientiæ, nitet „argenti fidelis eloquentiæ, fulgent miraculo- „rum pretiosi lapides, quæ manus Christi torna- „tiles aureæ plenæ hyacinthis operatæ sunt. Re- colo me legisse in commentariis rerum Moscovi- ticarum, non audere Moscovitas Evangelium tangere, nisi prius laverint manus, seque signo Crucis munierint, & inclinato capite honorem ei exhibuerint: quorum tamen schismaticorum reverentiam par esset omnes Orthodoxos imitari. Morem, qui nunc viget collocandi super pulvina- rum librum Missalem, antiquum esse colligo ex Ordine Romano, in quo statuitur, ut perlecto Evangelio accipiat subdiaconus pulvinar & Evan- gelium à diacono, cumque præcedat. In eodem libro inter ea quæ portantur ante Pontificem eun- tem ad Stationem, nominatur *Cantatorium*, quod nihil aliud esse conjicio, quàm librum seu potius tabulam, in qua scriptum erat Responsorium ca- nendum post Epistolam; nam infra ait, *post- quam legerit subdiaconus Epistolam, ascendit can- tor cum cantatorio, & dicit Responsorium.* De ta- bulis, quas cantor in manu tenet, agit Amalarius *lib. 3. cap. 16.* sed cum omnia trahat ad sensum mysticum, nihil quod ad rem ipsam pertineat inde erui potest, nisi quod hujusmodi tabulæ ex osse fieri solebant. Forsan ad hoc cantatorium pertinet, quod Ostiensis *lib. cit. cap. 20.* de Abbate Desiderio refert, *Fecit & libellum ad cantandum ante altare sive in gradu, eumque tabulis eburneis mirifice sculptis, & argento annexuit.* Nam Re- sponsum post Epistolam in gradu olim canta- bant, & hinc Gradualis nomen accepit.

De palla linea, que Corporale dicitur. Olim longior, & latior erat. De sudariolo seu Purificatorio, quo tergitur calix. De velo, quo tegitur. Addita quedam de aliis velis.

XI. **P**ost vasa & instrumenta proxima est supel- lex, & primò quidem palla linea sive sindon, in qua corpus Christi consecratur, cui pro- pterea *Corporalis* nomen ab Ecclesiasticis scripto- ribus inditum fuit. Apostolos non in nudo al- tari, sed pannis seu linteis ornato sacrum celebra- se omnino credendum est, ob maximam reveren- tiam, qua sanctissimum Christi corpus venera- bantur. At verò Sylvester in libro Pontificali constituisse dicitur, ut sacrificium altaris non in serico, neque in panno tincto, sed tantum in li- neo ex terra procreato consecraretur; sicut cor- pus Domini in sindone linea & munda sepultum fuit. Græci etiam velo lineo quadrato utuntur instar nostri Corporalis, quod explicatur lecto Evangelio, & expleta synaxi complicatur. *Il- lion* vocant, de quo Chrysostomus in *Liturgia*, & ejus discipulus Isidorus *Pelusiota lib. 1. epist. 123.* appositè ad Sylvestri constitutionem „Pu- „ra, inquit, illa sindon, quæ sub divinatorum do- „norum ministerio expansa est, Josephi Arima- „thenis est ministerium. Ut enim ille Domini „corpus sindone involutum sepulturæ mandavit, „per quod universum mortalium genus resurre- „ctionem percepit: eodem modo nos proposi- „tionis panem in sindone sacrificantes, Christi „corpus sine dubitatione reperimus. Nomen Corporalis sæpe legitur in Ordine Romano, in quo etiam extant tres orationes ad illud benedi- cendum, quibus Antistes Deum precatur, ut ipsum linteamen cœlesti benedictione sanctificetur, ad consecrandum super illud corpus & san- guinem Domini nostri Jesu Christi. In eodem li- bro palla corporalis nuncupatur: *Ubi*, inquit, *palla corporales lotæ fuerint, nullum aliud linteamen ibidem debet lavari.* Glaber Rodulfus *Monachus lib. 5. hist. cap. 1.* applicatione Corporalis fugatos morbos, extincta incendia narrans, vocat illud *Chrisinale*; quod nomen illi etiam tribuitur à Beda in suo *Pœnitentiali*, nescio qua de causa. Olim multo longius & latius fuit, quàm hodie sit; nam totum altare eo tegebatur, & ideo palla ac linteamen vocabatur. Colligitur hoc manifestè ex ordine Romano, qui duorum Diaconorum operam exigit ad illud expandendum, & comp- licandum. Sic enim ait, „Tunc venit subdia- conus